

Խ Մ Բ Ա Գ Ր Ա Կ Ա Ն

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ԱԶԱՏՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԱՆԿԱԽՈՒԹՅԱՆ ՓԱՌԱՊԱՆԾ ՏՈՆԸ

մեն տարի, հայ հայրենասեր ժողովուրդը, մեծ շֆով և արժանավայել հանդիսությամբ, նորա-նոր հաղթանակներով ու նվա-նումներով է դիմավորում իր Հայրենիքի ազատության և անկախության փառապանծ տոներ՝ Հայաստանում սովետական կարգերի հաստատման պատմական մեծ իրադարձու-թյունը:

1920 թվականի նոյեմբերի 29-ը...

Այդ թվականը հայ ժողովրդի պատմու-թյան մեջ և հայ կյանքում տեղի ունեցած ամենանշանավոր պատմական իրադարձու-թյունն է, հայ ժողովրդի պատմության խո-շորագույն շրջադարձային հանգրվանը, երբ մահվան վիճի եզերքին հասած, անօգնական ու հյուծված, դարերով տրոհված հայ ժողո-վուրդը, վիրավոր սրտով ու աշյունաբամ, բայց ապրելու և հաղթանակելու արի ու հե-րոսական վճռականությամբ, ոտքի կանգնեց, ուստի մեծ ու ազնիվ ժողովրդի եղբայրական օգնությամբ, մի անգամ ընդմիջտ բոքափելու դարերի ստրկության փոշին, միջրելու դա-րավոր ազատագրկության շղթան և արևի տակ իրեն համար նվաճելու ազատ ու ան-կախ ապրելու իրավունք, պետականություն ու Հայրենիք:

Նոյեմբերի 29-ը— այդ հաղթանակի օր է հայ ժողովրդի համար՝ նրա մղած կյանքի ու մահվան անավոր պայքարում:

Նոյեմբերի 29-ը— այդ հայ ժողովրդի ա-զատագրական պայքարի ամենափառավոր ու

հերոսական մի էջն է՝ ոսկի տառերով գրված հայ ժողովրդի պատմության մեջ և հայ ժո-ղովրդի սրտում:

Նոյեմբերի 29-ը— այդ փառքն է հայ ժո-ղովրդի և պանծացումը նրա կենսունակու-թյան, ուժի և ազատասիրության:

Հարուստ է հայ ժողովրդի հերոսական պատմությունը ազգային-ազատագրական պայքարի անմոռանալի գրվագներով: Բայց մենք մեր ողջ պատմության մեջ չունենք մի երկրորդ նոյեմբերի 29:— Այդ հավաքական հերոսությունն է հայ ժողովրդի, երբ նա իր սեփական ձեռքերի մեջ վերցրեց իր բախտն ու կյանքը տնօրինելու իրավունքը:

Նոյեմբերի 29-ը— այդ հայ ժողովրդի հա-սարակական-հաղափական մտքի հասունու-թյան, հաղափական զգոնության ու հեռատե-սության, ազգային ինքնագիտակցության, մարդկային արժանապատվության մեծ զար-թոնքի օրն էր, երբ նա իր և իր երկրի հա-կատագիրը ընդմիջտ կապեց ուստի ժողովրդի բախտի ու պատմության հետ ու սկիզբ դրեց իր պատմության մեջ նմանը չտեսնված ազ-գային, պետական, տնտեսական, կուլտու-րական մի փառավոր դարաշրջանի:

Հազարամյակներ չեն տվել հայ ժողովր-դին ա՛յն, ինչ տվեց վերջին մի երեսնամյա-կը:

Նոյեմբերի 29-ը է՛լ ավելի համախմբեց հայ ժողովրդին իր Հայրենիքի և նրա ազա-տության ու անկախության գաղափարի շուրջ: Նա կոնց ու կոպից հայ ժողովրդի անհակտելի միասնությունը:

1920 թվականին անդնդի եզրին էր հասել հայ ժողովուրդը: Աղփատություն, սովի, մահվան մռայլ ուրվականը սավառնում էր ողջ երկրի վրա: Թշնամին խուժում էր դեպի երկրի սիրտը: Սովն ու աղփատությունը լրացնում էին պակասը: Ընդհանուր աղետը, հայ ժողովրդի գոյության սպառնացող մեծ վտանգը առաջ էր բերել ընդհանուր վերադարձում և զայրույթ ամբողջ երկրում: Հայ ժողովուրդը բարձրացրեց ապստամբության ազատաբեր դրոշմ՝ հաղթելու և ապրելու վնասակարության: Նա իր պայծառ աշխատանքով տեսել էր իր գլխին կախված օրհասական վտանգը, և իր փրկությունը տեսնում էր սովետական կարգերի հաստատման մեջ: Հայ ժողովրդի համար մռայլ ու ճգնաժամային այդ ժամանակներում օգնության ձեռք մեկնեց հայ ժողովրդի բարեկամ և ազատասիր ռուս ազնիվ ժողովուրդը՝ իր բախտին տեր դարձած մեծ Հոկտեմբերով:

Հենչի էր հայ ժողովրդի ազատության ու փրկության ժամը: Նոյեմբերի 29-ը ռաֆիկանցներից հայ ժողովրդին, օր, արև, կյանք ու ճանապարհ տվեց նրան, երգ ու երազ՝ նրա հոգուն, նրա պատմության և կյանքի համար ստեղծված մռայլ ու ծանր օրերին, ու մոխիրների և ցավի տակից հարյավ ոգին հայ որբ ժողովրդի ու վերածնվեց: Արյունաբաժնի հայ հոգու և հայ հողի վրա ծագեց մի նոր ու պայծառ առավոտ: Հոկտեմբերի ազատասիր շենչի տակ միայն հայ ժողովուրդը տեսավ իր դարավոր հրազների, բաղձանների շենչ իրականացումը, իր Հայրենիքի ազատությունն ու անկախությունը, որի համար հերոսական սերունդներ պայքարեցին ու մեռան անհավասար մարտերում գեներալներ, Հայրենիքի սերն ու ազատության գաղափարը իրենց հոգում:

Ինչի՞ է ձգտել հայ ժողովուրդը — ունենալ ազատ հող, խաղաղություն ու Հայրենիք, որից նա դարձել էր գուրկ է մնացել:

Հոկտեմբերյան ռեյտինգայի շենչով ու գաղափարով վերածնված հայ ժողովուրդը տիրացավ հաղթական ու տնտեսական այդ ազատության, խաղաղության ու իր փառավոր նախնայաց արյունով ողողված իր պատմական Հայրենիքին:

Հայրենի այդ նվիրական հողերի վրա հայ ժողովուրդն այսօր իր արդար ու ստեղծագործ աշխատանքով ու հանձնարով ժայռերից վարդեր է փառում, փառեր վերափոխում հացի, լույսի, կյանքի, և կյանքի դարձնում՝ ներկա ու գալիք հայ սերունդների համար անսահման բարիքների մի անսպառ աղբյուր: Դարերի անլուր ցավերից, հուսահատություններից, հերոսական պայքարից հետո, այսօր հայ ժողովուրդը մի գեղեցիկ Հայրենիք ունի,

Արևելքի դռների առաջ, կապույտ և երկնամերձ լեռների ծոցում, հայրենի պատմական գետերի կարկաչի ու ծաղիկների բույրի մեջ, մի Հայրենիք՝ ազատ ու անկախ՝ ուր հայ ժողովուրդը բուռն է իր անցյալի արյունոտ վերերը:

Հայ ժողովուրդը տեր դարձավ իր հողին, հացին, պատվին, կյանքին ու ճակատագրին: Երեսուն դարեր շարունակ տառապել է նա: Իր կյանքի և պատմության վերջին երեսուն բախտավոր ու խաղաղավետ տարիներին է, որ վերջ է վերջո գտել է նա խաղաղության և ազգային վերածնության ուղին:

Սովետական Հայաստանն է հայ ժողովրդի երազների, դարավոր տառապանքների վերջնական ու լուսավոր հանգրվանը, նրա Ավետյաց երկիրը:

«Հայր բացի Սովետական Հայաստանից, չունի այլ Հայրենիք», — պատգամում է Ազգիս հայրենասեր ու մեծագործ Հայրապետը՝ Գեորգ Զ-ը: Այդպես է մտածում յուրաքանչյուր նշմարապես հայրենասեր հայ:

Հայրենասիրությունը ժողովուրդներին կյանքում, այդ թվում և հայ ժողովրդին կյանքում, մարդկային ամենախոր գրգռումներին մեկն է, ամրացված դարձնում և հազարամյակներով հոսել է մեր պատմության ողջ ընթացքում ազատասեր հայ ժողովրդի երակներից հայրենասիրության ոգին՝ մեր գետերի պես վարար ու անսպառ: Մեր անցյալի և ներկա գրականության հիմնական մոտիվը՝ Հայրենիքի գաղափարն է, և դա միանգամայն բնական է. դարեր շարունակ մեր ժողովուրդը կորցրել է իր փառական ազատությունն ու անկախությունը և ընկել օտարի դաժան ու ծանր լծի տակ՝ զրկված մարդկային տարրական ազատությունից, կյանքի ապահովությունից, բայց միշտ հրազել է նորից ունենալ ազատ մի կտոր հող ու ազատություն, իր հայրենի տան ապահովություն: «Հայրենիքի երգը հրնչել է մեզանում առավել կամ պակաս ուժով նիդիներից ու խորհեացուց սկսած մինչև մեր օրերը: Հայրենասիրության բոցավառ զգացումն ու գաղափարը կարմիր թելի նման անցնում են հայ ժողովրդի պատմության և գրականության միջով մինչև այսօր»: Եվ հազարամյակների ընթացքում հայ ժողովրդի հոգում չի հանգել երբեք և՛ ազատության անշեշտ ծառավոր և՛ հայրենասիրության բոցավառ զգացումը: Եվ նոյեմբերի 29-ը այդ երկու զգացումների ամենաշեղ արտահայտությունն է: Ամեն անգամ, երբ օտարը սուր է բարձրացրել հայ ժողովրդի ազատության և անկախության վրա, նրա հոգու վրա, հայ ժողովուրդը ազատագրական պայքարի է դուրս եկել:

Հայ ժողովրդի ազատագրական պայքարի պատմությունը սերտորեն կապված է եղել ողու մեծ ժողովրդի անվան ու հերոսական պատմության հետ, մանավանդ նոր ժամանակներում, Խրայել Օրու և Դավիթ-Քեկի օրերից:

Հայ ժողովրդի մեծ ու հայրենասեր զավակ, մեր նոր գրականության ու լեզվի հիմնադիր անմոռանալի Արուստան իր «Վերջ Հայաստանի» պատմական երկում ցույց է տվել հայ ժողովրդի համակրանքն ու վստահությունը ողու մեծ ու ազնիվ ժողովրդի նկատմամբ, որի շնորհիվ նա փրկվեց օսմանյան ու պարսկական դաժան բռնակալություններից:

Ողու անունը պետք է մեզ համար լինի սուրբ, ինչպես նրա արյունը, որով մենք ազատվել ենք ընդմիջում... ողուի միայն անունը ներշնչում է ամենքին, մինչև իսկ օտարին, սեր և անձնավիրություն:

Արուստանի այս փառափառ հեռատես ուղղությունը ելնում էր հայ ժողովրդի արմատական շահերից և խոր համոզմունքից: Ու «Վերջ Հայաստանի» քաջ էր անում ոչ միայն հայ ժողովրդի դարավոր վերջի արյունոտ պատմությունը, այլ նաև դա մի «նոր ջատագովություն և օրհներգ էր ողու ազգին, նրա ուժին, բարեբարվածի ու փրկվածի ներքո՝ ժողոված ուրախության արտասուքներով»:

Ողուական օրհներգի ամրապնդվեց ոչ միայն Արևելյան Հայաստանում, այլ նաև հեռավոր հայ գաղութներում: Հայ ժողովուրդը իր հայացքը ողու ժողովրդին էր հանել և նրա մեջ էր տեսնում իր ազնիվ ու անխաղախ բարեկամին:

Հայաստանում սովետական կարգերի հաստատումով հայ և ողու ժողովուրդների պատմական հարաբերությունը վերածվեց սրտառույ ու անհակադիմ բարեկամության:

Հայ ժողովրդի համակրանքն ու մերձեցումը դեպի ողու ժողովուրդը երբեք պատահականություն չի եղել: Դա արդյունք էր ժամանակի շատ ճիշտ ու արդարացի գնահատման, հայ ժողովրդի կենսական շահերի: Հայ ժողովուրդը, կարգաձև իր երկրի միասնականությունն ու փառափառ ազատությունը, շատ լավ էր հասկանում, որ իր սեփական ուժերով չի կարող ազատվել և գտնել իր անկախությունը: Հայաստանի միացումը Ողուստանին անցյալ դարի 20-ական թվականներին սկիզբ դրեց հայ և ողու ժողովուրդների պատմական բարեկամության:

Ո՛վ ծանոթ չէ հայ ժողովրդի և նրա երկրի ողբերգական անցյալին: Դժոխք է եղել նրա կյանքը, ավելի իրական և անավոր դժոխք քան Դանտեի «Դժոխք»: Անցյալում հայ ժողովրդի ապրած տառապանքն ու ողբեր-

գությունը ոչ մի ժողովուրդ չի տեսել ու ապրել ոչ մի աշխարհում: Այնուամենայնիվ ոչ մի բարբարոս, ոչ մի բռնակալ երբեք չեն կարողացել նվաճել ու ընկնել հայ ժողովրդի հայրենասիրական անընկճելի ոգին: Ինքնացել է, կուրծք է տվել նա մեծ աղետների, աշխարհավեր հեղեղների և հասել այսօրվա լուսապայծառ հանգրվանին: Դարերի ծանրությունը չի ընկնել հայ ժողովրդի կենսունակությունը, այլ կոնկ ու կոփել է նրա ոգին ու դարձրել նրան փայլուն մարտիկ իր գոյության, իր Հայրենիքի պաշտպանության: Նրա գլխով են անցել դարերի փորձություններն ու դաժնությունները: Նա իր հողի վրա տխուր ականատես է եղել արևելյան բռնակալությունների բարձրագույն ու փոշիացման, որոնք իրեն մորիկ ու փոքրիկ եկել, ու անցել են նրա հոգու ու երկրի վրա, բայց կանգուն է մնացել նա, հոգով աննվաճ, ազատատենչ ու լուսաբաղձ, «մի ձեռքով քուր կայծակին» պաշտպանել է նա իր հայրենի տունն ու ապրելու իրավունքը, մյուսում՝ մշակույթի զենքերը, հերկել է իր հողը և կերել է իր արդար հացը, ստեղծել է իր հոյակապ մշակույթը, արվեստի հրաշալիքներ և իր մեծասանելի լեզուն:

Իր գոյության դարավոր և հերոսական պայքարում, հաճախ հայ ժողովուրդը, խաչակրաց օրերից սկսած, իր հավատավոր ու բարի աշխարհում է նաև Արևմուտքի մեր աշխարհում, մեր աշխարհում «Բիստոնյա» պետությանց և նրանցից սպասել իր փրկությունը: Դարերի դառն փորձը, պատմության ընթացքը և հանգամանքները ցույց են տվել հայ ժողովրդին, որ նրա միակ բարեկամը ողու ժողովուրդն է: Արևմտյան «Բիստոնյա» պետությունների հավիտյան հանցավոր փառափառությունը Համաշխարհային առաջին պատերազմի օրերին՝ մեծ ու անավոր աղետի առաջ կանգնեցրեց հայ ժողովրդին:

Ի՞նչ տվեց «Բիստոնյա» Արևմտյան եվրոպական հայ ժողովրդին — տարիներով չարաշահում «Հայկական հարցի», շաղկապում ժողովուրդների՝ այդ թվում և հայ ժողովրդի ազգային ինքնորոշման, մյուս կողմից սանձաճարակում՝ Համաշխարհային ջարդարար և արյունոտ ձեռքերի: ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ԱՌԱՄՆԱԿ ՀԱՅԻ — անա՛ Արևմուտքի «հայասիրության» արգասիք: Եվ այդ բոլորի արդյունքն այն եղավ, որ բնաջնջեցին աշխարհի ամենամեծ ու փառափառ ժողովրդի մի ազգի՝ հայ ժողովրդի զգալի մի հատվածը, բշեցին նրան իր բազմադարյան Հայրենիքից, և ուղեցին ջնջել նրա անցյալը, ներկան ու ապագան:

Հայ ժողովուրդը երբեք չի մոռանա «Բիստոնյա» Արևմուտքից ստացած իր խոր վերքն ու անարգանքը... հայ ժողովրդի ճիշդ ու լուսավորված միջոց բարձր կմնան իր մեկ միլիոն

եղբայրների և քույրերի գազանային կոտորածների արյունոտ պատկերները...

Քյուր երազներ են ծաղկում այսօր հայ ժողովրդի սրտում: Ամեն օր իր լուսակերտ երազներին շփեղ մարմին է տալիս հայ ժողովուրդն իր աշխատանքով ու տաղանդով:

Ցեծություն է այսօր ամեն հայ հայրենասեր մարդու հոգում, ամեն հայ ընտանիքում: Անցնող յուրաքանչյուր տարի երջանկության, հաղթության նոր զարուններ է բերում մեր երկրին և մեր ժողովրդին:

«Բնաշխարհի հայությունը իր ազգային պետության հիմքերն է կերտում ու ամրապնդում և հրաշագործում ու պայծառագա-

ղում հայրենական սուրբ օջախը, որի լույսի և ջերմության ուժով այսօրվա սերունդը անօրինակ թափով ու հանճարով դարբնում է ո՛չ միայն իր, այլև զայնց սերունդների երջանկությունը» (Գեորգ Զ. Կաթողիկոս):

Այսօր պայծառ է հայ ժողովրդի ներկան, է՛լ ավելի հուսալից՝ նրա ապագան: Այսօր ստեղծագործում, երգում և ուրախանում է հայ ժողովուրդը և օրհներգում այն փրկարար հախախնամական ձեռքը, որը ճանապարհ է բացել նրա համար դեպի նոր կյանք ու արեաշող ապագա:

ՓԱՆՈՔ ՎԵՐԱԾՆՎԱԾ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԻՆ:

